

ACC. N:R M. 8583:1-9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: ~~Anders~~ J. Gunnarsson
Härad: V. Göinge Adress: Bruskögavä 13, Lund
Socken: Vittsjö Berättat av: _____
Uppteckningsår: arkiv. 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skildringar från näd året 1868.

ACC. N:R. M. 8583:1.

Landskap: Skåne
 Härad: V. Gäringe
 Socken: Vittejö
 Uppteckningsår: årsk. 1942.

^{int.}
 Upptecknat av: J. Gunnarsson
 Adress: Svenskögata 13, Lund
 Berättat av: _____
 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVSkildringar från nödåret 1868.

Voro förhållandena genom fattigdom, nöd och umbäranden besvärliga för de många torparfamiljerna under normala tider, så blevo de det sjufalt värre vid inträffade missväxtår, då det knappast kunde erhållas arbete ens för bara maten och ingenting blev att skörda på mestadels magra torpjorden. Isynnerhet blev nödläget stort i de torphem vari funnos många barnamunnar att mätta och detta gärna en vanlig företeelse i torparkojorna. De tvenne svåraste missväxtåren under 1800-talet voro åren 1826 och 1868. Från det förstnämnda finnas numera icke många skildringar bevarade, då däremot det senare som benämnes "det svåra året" är i livlig erinring hos ännu levande personer, som då voro torparbarn och upplevat den svåra tid med hungersnöd m.m. som då var rådande. För att ge en mera fullständig bild därav skall här anföras skildringar från tvenne, ännu levande f.d. torparbarn som varit med om att uppleva nödåret 1868. Den ene av dem berättar att fastän han då endast var 6 år minns han ännu så väl och tydligt nödåret 1868 som om det hade varit i går. Hemmet som var ett torp låg på en hög backe, med tallar på ena sidan och björkar på den andra, här och där syntes små steniga åkerlappar, med av solen och torkan brunbränd säd och felnad potatisblast. Ingenstädes fanns något grönt att se, fast det var mitt i sommaren, utom tallarnas barr, som höllo på att bli bruna även de

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8583:2.

Landskap: Skåne Upptecknat ^{inl.} av: J. Gunnarsson
 Härad: V. Göinge Adress: Lånshöggar 13, Lund
 Socken: Vittsjö Berättat av: _____
 Uppteckningsår: avsk. 1942. Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

björklöven voro gula som om hösten. I beteshagen invid torpet gingo 2 magra kor och betade fnösketen, mossa och ljung. En kväll satt mor på ladugårdsplanen och mjölkade korna, det blev ej nog att täcka botten av stävan, hon drog och drog men det ville ej bli mera. Hon skakade sorgset på stävan för att kunna se bättre huru mycket eller litet där fanns. Det var nära att innehället i stävan fått en avsevärd tillökning avbde tårar som droppade från mjölkerskans ögon. Där inne i stugan hade hon 7 barn mellan 12 och 1 år och hon hade ej annan mat att ge dem än det torra med sådor, havreagnar och syrefrö blandade rågbrödet. Och vad förslog väl den mjölktären åt så många. --- Far i huset var borta på kommendering, så han slapp att se eländet, hjälpa, det hade han ändå ej kunnat, ty arbete fanns inte att få för bara maten. Hettan var olidlig både dagar och nätter. Det var hartnär omöjligt att sova i den trånga stugan med igenspikade fönster, det var rysligt kvavt och magen skrek för mat - där man låg och vred sig på sitt hårda läger. Ute skrek ugglan: klävitt, klävitt! En natt då jag låg i funderingar över livets svårlösta problem blev det plötsligt så ljust i fönstret vid den norra väggen. Det var ett hemskt rött sken och jag blev ytterst förskräckt vid åsynen därav. Mor hade slumrat till ett slag men vaknade plötsligt upp och blev varse det röda skenet. " Herre Jesus, skogen brinner! " skrek hon av förfäran. Mor fick i hast upp det minsta barnet och rusade med de övriga ut ur stugan. Hur det brakade och knastrade runt om i storskogen!

Elden hade gripit i timmerfurornas toppar och hoppade från

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8583:3.
Landskap: Skåne Upptecknat av: J. Gunnarsson
Härad: V. d. örnge Adress: Svanhögsvägen 13, Lund
Socken: Vittsjö Berättat av: _____
Uppteckningsår: avsk. 1942. Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

träd till träd som en jagad ekorre. Det skulle varit ett lustigt skådespel om icke himlen varit så röd, om det icke susat så hemskt i skogen och om icke röken lägrat sig så tungt övernejden. Bing, bång! Nu började kyrkklockorna ringa. Elden ruskade om trädskronorna. Ingen mänska syntes, utom mor och syskon som sågo hemskt bleka ut i skenet från elden och under den röda himlen. Men långt, långt bort ifrån skogens andra kant hördes ropande röster, yxhugg och brak- et av fallande träd. Folket hade kommit till för att släcka. Nödår äro torkår och torkår rasa skogseldar. Skogen brann på en mils längd och en halv mils bredd innan det av hunger försvagade folket kunde få bukt med elden. Dagen efter var midsommarafton. Men från vårt hem som vi mindes från forna midsomrar inbäddat i grönska och omgivet av rosor och försommarens blomster, var nu intet, alldeles intet grönt att se. Brunt på åkrar och ängar, gult i lövskogen, och i furuskogen svart vart man såg och små ännu rykande tuvor. Nu kunde korna knappt få mossa och ljung och mjölken uteblev fullständigt. Det var sagostämning i den svarta skogen. Men en mörk och dyster sagostämning. Hungern vandrade ett fult troll genom landet och hungern och alla andra fula troll bodde om nätterna i den svarta skogen. Vi voro skogens barn och hade aldrig förut fruktat skogsensam- heten. Men nu var det hemskt under de svarta furorna, då vi vand- rade till skogstjärnan för att plocka näckrosornas rotstockar till mat i stället för potatis eller till svedjelanden för att sopa syre- frö till våfflor. Det var tungt att leva. Fåglarnas sång hade tyst- nat och göken hördes icke på hela sommaren.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8583:4.

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

mb. J. Gunnarsson

Härad:

V. Göringe

Adress:

Linnéhögsk. 13, Lund

Socken:

Vittsjö

Berättat av:

Uppteckningsår:

årskv. 1942.

Född år

i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En dag hade mor gått att köpa mjöl hos en rik bonde - det var en och annan av de rikaste bönderna som hade sparade förråd. Hon kom hem blekare än hon var då hon gick - med säcken tom! Bonden hade följt henne upp på loftet till mjölbingen. "Det är en och annan mask i mjölet" hade han sagt. Jag ville icke sälja förrän jag fick 40 riksdaler tunnan, så det är lite gammalt, men så blir det ju sovel till brödet på köpet", tillade han hångrinande. Mjölet kröp av mask, men det mesta var ju mjöl ändå och mor fick påsen fylld. Var har du pengar nu sade bonden. Men mor hade inga pengar - hon hade tänkt att få mjölet på kredit. Bonden sade icke ett ord, han tog påsen och tömde innehållet tillbaka i mjölbingen. Och så fick hon gå hem utan mjöl. En annan dag fingo vi hem litet mjöl, hela 5 pund.

Ovisst är om mor fått det på kredit av handlanden eller om hon fått med av några nödhjälpsmedel, nog är, mor kom hem med det på sin rygg. Men vilken underlig säck. Den var flätad av bast, tjock och styv och obekvämt att bära hade den också varit, det syntes på mor, som var så trött och blek, att hon följde med säcken till golvet, då hon satte den ned, och ett besynnerligt mjöl var det: hälften var fastklibbat vid bastsäcken som en gråbrun skorpa och alltsamman luktade vidrikt illa. Mor sade att det gjorde ingenting det skulle så vara, ty mjölet var ryskt. Att mjölet var sjöskadat förstodo vi ju inte. Brödet blev i alla fall gott ty vi voro hungriga. Men 5 pund mjöl räcker ej länge åt 8 hungriga människor som icke hade annat att äta. Snart voro vi åter utan och syrefrö och näckrosrätter var vår enda föda. En sommarkväll i skymningen blev mor plötsligt borta och vi voro ensamma. Utanför, i den svarta dystra skogen tassade alla nödårets onda makter. Från det gula

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 8583:5.
Landskap: Skåne Upptecknat av: J. Gunnarsson
Härad: V. Gäringe Adress: Svavlehöjden 13, Lund.
Socken: Vittsjö Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

björkhultet i norr hördes underliga läten och skymningen blev allt tätare. Men mor dröjde! Vi begynte gråta, ensamheten var tung och hungern gnagde.

Äldsta syster försökte trösta oss med, att mor var nog och hämtade mjöl och uppmanade oss mindre syskon att lägga oss och sova. Men vi kunde inte somna. Vi ville se mjölet, och mor dröjde. De mörka skuggorna från den svarta skogen kommo allt längre in på huset. En uv skrek så hemskt i björktoppen. Mor syntes aldrig vilja komma.

Slutligen hördes släpande, stapplande steg på gården, dörren gick upp och en böjd kvinna med en säck på ryggen trädde in. Hon satte ned säcken mitt på golvet, andades ut tungt och mödosamt och rätade upp den böjda ryggen. Oh, vad mor var vacker! Jag minns henne än, såsom hon i den stunden såg ut. Ögonen glänste, det svarta håret slingrade sig kring det bleka, av ansträngning och lycka - rodnande ansiktet, den klen byggda gestalten skälvde. "Nu få vi bröd barn"! Vi samlades i ring kring säcken alla, vi ville se det vita, mjuka mjölet och känna det mellan fingrarna - kanske det blott var en saga! Nej det var verkligt! Mor hade erhållit mjölet på kredit och slapp att betala det förrän det blev bättre tider. - Bröd! vilket betydelselöst ord för den välbärgade och mätte, men o, vilket underbart ord för den hungrande!

...!
Vänligt!

Den andre berättar att hans föräldrar vid starten av sitt äktenskap voro mycket fattiga. De städjade en torplägenhet, belägen långt inne i en skog, circa 2½ km från närmaste människoboning.

Enär de icke ägde medel till att bygga ett vanligt hus av timmer och bräder, uppförde de en s.k. risikoja. Denna förlade de intill

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8583:6.Landskap: SkåneUpptecknat av: ml. J. GunnarssonHärad: V. GöingeAdress: Sorshöjers. 13, LundSocken: Vittejö

Berättat av: _____

Uppteckningsår: avsn. 1942

Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en på området liggande ofantlig stor sten som fick utgöra ena väggen av huset och på så vis fingo de denna vägg helt gratis. I denna mycket primitiva bostad inflyttade sedan min mor och far, varefter de började att bryta sten och odla den synnerligen stenbundna och svårödlade marken kring riskojan i ödebygden. Härmed arbetade de sedan oförtrutet, men de kunde ju inte jämt vara i verksamhet med odlingsarbetet, ty de måste ju fullgöra sina torpdagsverken på gården och det var bara på fritiden som de kunde sysselsätta sig med det egna arbetet. Det tog lång tid innan far hann med att undanskaffa den myckna stenen och få jorden i det skick att något kunde växa där. För att skaffa livsuppehälle till sig själv och familjen måste han ge sig av på olika slags förvärvsarbeten. Var det svårt förut så än värre blev det missväxtåret 1868. På grund av de dåliga tidder som detta hade i släpptåg var det mycket svårt att få något arbete på bondgårdarna. Bönderna i de allra flesta fall varken kunde eller ville anställa några arbetare ens för bara födan. Far måste därför begiva sig långt bort från hemmet för att söka få något arbete, så att icke familjen skulle helt förgås av svält. Till sist lyckades han också erhålla dylikt för en daglön av 75 öre, på egen kost. Han fick nämligen anställning som murarehantlangare i närheten av Kristianstad, dit mor och de av barnen, (däribland även jag) som icke redan kommit från hemmet, sedermera gävo sig åstad för att stanna där under den tid far hade arbete på platsen. Av de 9 syskonen i hemmet hade redan fyra kommit ut därifrån så att det var blott fem som medföljde mor. Den yngste av dessa var nyligen född så att den kunde icke gå varför mor måste bära honom hela den 7 mil långa

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M. 8583:7.

Landskap: Skåne
 Härad: V. Göinge
 Socken: Vittsjö
 Uppteckningsår: 1942

Upptecknat av: int. J. Gunnarsson
 Adress: Svensvägen 13, Lund
 Berättat av:
 Född år .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vägsträckan från vårt hem till platsen där ~~han~~ hade arbete. Den näst yngsta var icke mer än tre år, men måste det oaktat vid mors sida traska hela vägen fram. Och så skulle sedan far föda oss allesammans där för 75 öre per dag. Så långt sagesmannen som tillägger: Då jag nu på äldre dagar låter tankarna glida tillbaka till mina första år i barndomshemmet med dess nöd och försakelser av olika slag, där det knappt tilltagna grova brödet måste för att någorlunda räcka till inblandas med syrefrö och andra surrogat, samt skoltiden då jag med tunna och slitna kläder samt tunga träskor på fötterna måste på obanade stigar ofta i stark kyla och alnsdjup snö traska milslånga sträckor till och från skolan samt jämför med det skick som nu råder, befinnes kontrasten så utomordentligt stor, att ingen som icke varit med under de relaterade tiderna från ungdom kan därom göra sig en föreställning. Genom vad som framstående skildringar från torpsystemets dagar ge vid handen kan man tydligen förstå vilka oerhörda svårigheter som största delen av torpklassens folk hade att genomleva isynnerhet under den tid då kriget rasade och då missväxtår förekommo, då inget arbete stod att erhålla. Även under den tid då vargarna grasserade i skogsbygden, anställde dessa ibland isynnerhet under de stränga och snörika vintrarna stora förluster, i det de alltsomoftast bortsnappade ett eller annat husdjur från torparnas primitiva ladugårdar, någon gång självaste hushållsgrisen. De flesta skildringar som anförts har jag erhållit av gamla torpare vid sekelskiftet som varit med om att bevittna vad de berättat och vilka till stor del även trodde på de viskepliga föreställningar som voro gällande under långa tider

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8583:8.

Landskap: Skåne Upptecknat av: int. J. Gunnarsson
 Härad: V. Göinge Adress: Svensvägen 13, Lund.
 Socken: Vittsjö Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

under torparepoken, vilka sedan generation efter generation om-
 talas från far till son. På 1870 talet började bättre tider att
 inträda på arbetsmarknaden och efter den tiden började ljusare för-
 hållanden göra sig gällande även vad beträffar arbetstiden m.m. för
 torparne för vilka det blev mera drägligt. - Emellertid sedan arbete
 och högre löner på skilda områden började stå till buds, upphörde
 folket att städja sig torplägenheter och det ena efter det andra
 torpet började att försvinna så småningom allt efter som de gamla
 torparna en efter engingo bort.

Torpstugornas folk voro till största delen hederliga och ar-
 betssamma människor, bland vilka det icke minst vackra draget var
 en sällspord hög grad av förnöjsamhet och vilka utan knot och klag-
 an fyllde sina åtagna förpliktelser mot sina husbönder, på samma
 gång som de voro goda och lojala samhällsmedborgare och man kan
 med fullt fog säga ^{att} torparkategoriens folk bildat ett både vackert
 och nyttigt inslag i bygdens kultur-historia. Många av dessa gam-
 la mannar hade konstiga vedernamn (eller som det benämndes ök-
 namn, men de voro ej sämre för det. De flesta av dessa öknamn vo-
 ro tillkomna på sätt som i och för sig icke kunde utgöra något van-
 hedrande för dem som buro det. Många av dessa voro nedärvda från
 förfäder som varit krigsmän, några åter från naturförhållanden, bo-
 platser, yrken, yttranden m.m. Då jag nu kommer att ge en liten
 beskrivning av torparne och torpen i Vittsjö socken från torpar-
 epokens början med uppgift om efter vad som inhämtats var de forna
 torpen legat samt respektive torparens namn, även uppger de veder-
 namn som några av dessa voro begåvade med, jämte orsaken till ve-
 dernamnets uppkomst m.m. sker detta ingalunda för att i någon som
 helst grad förlöjliga eller profanera de gamla hederliga torpar-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8583:9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: ml. J. Gunnarsson
 Härad: V. Göringe Adress: Brushögsv. 13, Lund
 Socken: Vittsjö Berättat av: _____
 Uppteckningsår: avsk. 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- nas minnen. Nej, långt därifrån! Var tid har sina lyten o.s.v. säger skalden och orsaken till omnämmandet av öknamnen och deras uppkomst sker endast därför att för nuvarande släkte bättre söka åskådliggöra och klarlägga dåtida folkkynten, och deras seder och bruk. Med ett ord sagt, bilden från torpartiden skulle icke bliva fullt naturlig om man vid beskrivning av densamma uteslöte något av vad som var ofrånkomligt fäst med dess historia och minnen av det som med beskrivningen avses.

Skriv endast på denna sida!